

М. А. Яремович

здобувачка ступеня доктора філософії PhD
Рівненського державного гуманітарного університету,
викладач, методист КЗ ЛОР
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЛІДАРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ

В умовах поступу української системи освіти у напрямку постійної демократизації, виховання патріотизму у школярів, їх національна ідентифікація та ототожнення себе як громадянина України – вимагає появи учителя нової формації. Найбільш актуально це є саме в початковій школі. У контексті сказаного, формування громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ набуває все більшої актуальності. У статті авторкою розкрито актуальність досліджуваної теми, що зумовлюється вимогами сучасності, геополітичними, економічними, соціальними, громадянськими та політичними аспектами життя сучасної студентської молоді. У публікації охарактеризовано дефініції понять «громадянська солідарність», «громадянська компетентність». Уточнено сутність поняття «громадянська солідарність майбутніх учителів початкових класів НУШ». Проаналізовано праці вчених щодо заявленої теми. Розглянуто наукові підходи щодо вивчення громадянської активності особистості та її складових. Здійснено аналіз наукових підходів до розробки критеріїв, рівнів та показників сформованості громадянської солідарності. Визначено критерії, показники та рівні сформованості громадянської солідарності у майбутніх учителів початкових класів НУШ. Основними критеріями визначено інтелектуально-когнітивний, емоційно-ціннісний, рефлексивно-вольовий та практично-діяльнісний. Рівні сформованості громадянської солідарності: активно-конструктивний (високий), рефлексивно-позитивний (достатній), ситуативно-мінливий (середній), негативний-пасивний (низький). Розкрито показники рівнів сформованості громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ. Доведено актуальність значущість та необхідність дослідження даної проблематики з урахуванням її начасності в сучасній початковій освіті в умовах становлення та розвитку Нової української школи.

Ключові слова: громадянська солідарність, солідарність, громадянськість, громадянська освіта, студентська молодь, НУШ, громадянська компетентність, професійна компетентність, критерій, показник, рівень сформованості.

Постановка проблеми. Формування громадянської солідарності студентської молоді це важливий складовий елемент у процесі підготовки вчителя Нової української школи. З метою покращення та удосконалення сучасної освітньої системи в Україні майбутні учителі початкових класів НУШ повинні відповідати вимогам суспільного устрою та запитам часу. У процесі формування громадянської солідарності важливим є усвідомлення прогресу такого розвитку, з'ясування особливостей усіх змін на рівнях розвиненості компонентів громадянської компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ. Метою педагогічної діагностики є вивчення, на основі науково-обґрунтованого інструментарію, результативності освітнього процесу на підставі змін в рівнях сформованості громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти формування громадянської

солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ розглядаються у наукових працях І. Беха, О. Пометун, Н. Бібік, І. Шапошнікова, О. Демченко, Л. Виготського, О. Леонтьєва, Р. Сойчук, С. Вашуленко, Л. Перетяги, О. Савченко, О. Сухомлинської, В. Лисенко, П. Ігнатенко, М. Козія, О. Пехоти, М. Боришевського, Н. Мойсеюк, Г. Сороки та інших.

Мета статті – визначення критеріїв, показників, рівнів сформованості громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Виклад основного матеріалу. Українська держава, українське суспільство, а відтак і українська національна школа стоять перед важливими геополітичними викликами. Виховання почуття ідентифікації та солідарності жителів держави як громадян України – важливе завдання НУШ. Підготовка спеціалістів, які будуть втілювати у життя ці запити є одним із важливих завдань української національної школи. Важливим еле-

ментом цих процесів є формування громадянської солідарності у майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Формування громадянської солідарності у студентської молоді – це багатовекторний та багатофакторний процес, на успішність якого впливають різного роду чинники. Суб'єктивні – характер, темперамент, ставлення та професіоналізм педагога, його педагогічна майстерність; мотивація та ціннісні орієнтації здобувачів освіти та надавачів освітніх послуг. Об'єктивні – система освіти країни, соціально-економічні та геополітичні умови, цінності, культура та історична пам'ять країни.

Поняття громадянської солідарності як суспільного явища визначено у С. Горodelьської: «громадянська солідарність – це осмислений вибір громадянами суспільного об'єднання та ідентифікація себе з ним, тобто спільність норм та цінностей, спільність переконань, відчуття єдності, однорідність, самоідентифікація себе саме з цим об'єднанням, активна діяльність на спільну користь заради самореалізації у цьому процесі» [1, с. 82].

Поняття «критерій» трактується як ознака, на основі якої формується оцінка якості об'єкта, процесу, мірило такої оцінки; не будучи реально існуючою якістю або властивістю об'єкта, критерій є ідеальним уявленням суб'єкта оцінювання про те, яким має бути об'єкт в ідеалі; критерій є тим, відносно чого визначається реальний стан об'єкту [2, с. 15]. Критерій – це саме та категорія на основі якої будується оцінювання. Досліджуючи критерії формування громадянської солідарності фактично можемо співставити їх з критеріями вихованості за конкретною спрямованістю. Серед критеріїв вихованості за спрямованістю, способом і місцем застосування виокремлюють ті, які мають вияв у зовнішній формі – судженнях, оцінках, учинках, діях учня (якість, система ставлень, спрямованість особистості тощо), та ті, котрі пов'язані з прихованими мотивами, переконаннями, орієнтаціями та ін. [3, с. 337 – 338].

Показниками до критеріїв постають інтегральні вияви особистості, наприклад: здатність долучатися до різних видів діяльності, виявляти в ній цілеспрямованість, осмисленість, самостійність, творчу активність і відповідальність [4, с. 168]. Відтак вихованість особистості учня – це цілісне утворення із високим рівнем сформованості змістового, структурного й динамічного компонентів [4, с. 339].

В процесі розроблення та підбору критеріїв і показників до них, на думку Н. Гузій, важливо звернути увагу на той факт, що вони мають бути однозначними (однаково трактуватись в межах даного дослідження), адекватними (відповідати природі явища, яке досліджується), обґрунтованими (правомірно диференціювати рівні розвитку

досліджуваних процесів), надійними (здатними мінімізувати розходження в ситуації повторного оцінювання), відображувати всі складові явища [2, с. 372].

Отже, підґрунтям до формування громадянської солідарності у майбутніх учителів початкових класів НУШ виступають визначені нами критерії: усвідомлення спільної мети та спільної відповідальності, активна участь у житті держави та суспільства, усвідомленість національно-особистісних цінностей, мотивів, потреб та інтересів, громадянської ідентифікації та рефлексії, що виражаються у формуванні себе як активного громадянина, виразника цінностей громадянського суспільства, цінностей успішного співгромадянства, родинних цінностей, поваги до громади, до держави, до нації.

У підборі критеріїв та показників для оцінки рівня сформованості громадянської солідарності, за основу було взято наукове дослідження Р. Л. Соичук [4].

Наступним етапом нашої є диференціація критеріїв та показників на рівні сформованості. Використаємо традиційну триступеневу шкалу (базовий, достатній, високий), яка, на нашу думку, є релевантною специфіці досліджуваного об'єкту.

Високий рівень сформованості громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ характеризується: збалансованістю усіх компонентів громадянської компетентності, системністю усвідомленого бачення «громадянства» як статусу особи в державі; індивідуально-смісловому наповненню участі особи у громадській діяльності; високий рівень вмотивованості до професійної педагогічної діяльності; високий рівень суспільної толерантності та пасіонарності; здатність до рефлексії, самоаналізу, самостійного вибудовування траєкторії власного громадянського поступу; здатність займати лідируючу позицію у питаннях громадянської солідарності, бути джерелом кращих практик та досвіду, генерувати ідеї з питань громадянської взаємодії у напрямку становлення громадянського суспільства.

Достатній рівень сформованості громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ характеризується: позитивним та відповідальним ставленням до професійної педагогічної діяльності, а також до активної участі у житті громадськості; вмотивованістю до професійної діяльності, лояльністю та толерантністю до інтересів усіх членів громадянського суспільства, у рамках чинного законодавства; керування у своїй професійній діяльності як інтересами держави та суспільства, так і інтересами усіх членів освітнього процесу; налаштованість на сам перед на дотримання норм і правил громадянського суспільства та солідаризму, регламентація своїм діям; громадянська солідарність сформована не

Таблиця 1

Критерії	Якісні показники
Інтелектуально-когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> Розуміння поняття «громадянська солідарність», знання про громадянські цінності (толерантність, солідарність, відповідальність, гуманізм, соціальна активність, емпатія, громадянська самодостатність); Знання державної історії, державної мови, народних звичаїв і традицій, знання державних інтересів, знання і дотримання Конституції, законів України та інших нормативно-правових актів, видатних історичних постатей та їх внеску у розбудову української державності; Знання принципів співгромадянства.
Емоційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> Вмотивованість до громадянської діяльності; Позитивно-ціннісне ставлення до своїх співгромадян, нації, Батьківщини, національних меншин, повага та дотримання Конституції України, законів, усвідомлення важливості історичної пам'яті та української культури; Сформованість чіткої громадянської самоідентифікації на основі громадянства України; Емпатичне ставлення до своїх співгромадян, усвідомлення спільної мети та солідарності, відчуття єдності усвідомлення своїх громадянських прав та свобод, дотримання обов'язків громадянина України.
Рефлексивно-вольовий	<ul style="list-style-type: none"> Позитивна громадянська саморегуляція; Громадянська рефлексія. Самоідентифікація себе саме з цією державою та її громадянами, активна діяльність на спільну користь заради самореалізації у цьому процесі.
Практично-діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> Виявлення громадянської солідарності, державної та суспільної відповідальності; Усвідомлення та дотримання обов'язків громадян України; Толерантність у повсякденному житті; Уміння відстоювати права, свободи й національні і громадянські інтереси; Активна участь у формуванні державної ідеології.

збалансовано, подекуди превалювання особистих інтересів над суспільними та державними; теоретичні знання у сфері громадянської солідарності відповідають вимогам до професійної педагогічної діяльності майбутніх учителів початкових класів НУШ; інколи наявне неповне розуміння причинно-наслідкових закономірностей функціонування, впливу і важливості громадянської солідарності; середній рівень сформованості національної солідарності та національної ідентичності, комунікативних та організаційно-управлінських умінь; відсутність чіткого усвідомлення траєкторії власного саморозвитку, самоосвіти та самовиховання; фрагментарний ситуативний інтерес до професійного самовдосконалення; поведінка у громадянському суспільстві шаблонна, солідарність проявляється швидше у власних інтересах і не завжди відповідає державним; готовність до саморефлексії, аналізу, корекції моделей поведінки.

Базовий рівень сформованості громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ характеризується: низький рівень вмотивованості до професійної діяльності; схильністю до не бажання солідаризуватися з іншими членами суспільства; пасивною громадянською позицією; схильністю до перекладання невдачі за свої дії на інших або на зовнішні чинники; не усвідомлення цінностей громадянського суспільства загалом і почуття громадянської солідарності педагогічним працівником – зокрема; відсутність власної національної та громадянської самоідентифікації; низький рівень громадянської лояльності та толерантності; незбалансованість розвиненості компонентів громадянської компетентності, різке

превалювання окремих компонентів; відсутність розуміння алгоритмів та процедур функціонування громадянської солідарності між учасниками громадянського суспільства; професійні, психологічні та організаційні знання є поверховими та неактуальними; низький рівень сформованості громадянської культури та фрагментарна її демонстрація; відсутність інтересу до професійного зростання, саморефлексії; відсутність зацікавленості щодо участі у формуванні громадянського суспільства і як наслідок низький рівень солідаризму.

Висновки і пропозиції. Таким чином, Оскільки процес формування громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУН великою мірою залежить від процесу залучення особистості у соціум, постає необхідність більш активного використання всієї соціально-культурної, освітньої бази, створеної суспільством, як цілісної системи освіти та виховання [КРАВЦОВ]. Залучення студентської молоді до активного громадянського та суспільного життя, сприяє розширенню їхнього світогляду, дозволяє набути практичних навичок взаємодії у соціумі між усіма його учасниками для загальноважливої, узгодженої мети. Відтак з метою моніторингу формування громадянської солідарності студентської молоді, а саме у майбутніх учителів початкових класів НУШ через призму їх активної взаємодії з соціальним середовищем нами було визначено критерії, показники та рівні, які дозволяють промоніторити перспективи взаємодії студента, викладача та громадянської та держави і передбачає безперервність виховного процесу. Таким чином, визначені

нами критерії, показники та рівні сформованості громадянської солідарності майбутніх учителів початкових класів НУШ є основою для діагностування поточного стану та результативності педагогічних впливів на студентську молодь.

Список використаної літератури:

1. Городецька С. Л. Громадянська солідарність як поведінкова стратегія громадянського діалогу. *Соціологія. Грані*. зб. наук. праць. Київ : Київський національний університет імені Тараса Григоровича Шевченка, 2014. №8. С. 80 – 84.
2. Гузій Н.В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога: дис- ...д-ра пед.наук: спец.13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.В.Губа. – Київ, 2007. – 488 с.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Нелля Євтихіївна Мойсеюк. – 2-е вид. – Київ, 1999. – 350 с.
4. Сойчук Р. Л. Теоретико-методичні засади виховання національного самоствердження в учнівської молоді : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07. Київ, 2017. 573 с.
5. Тлумачний словник української мови : 14000 слів і словосполучень / [уклад. : Т. В. Ковальова, Л. П. Кориґа]. – Харків : Синтекс, 2002. – 672 с.

Yaremovych M. Criteria, indicators and levels of formation of civic solidarity of future primary school teachers of the New Ukrainian School

The process of education of schoolchildren, their national identification and self-identification as a citizen of Ukraine, in the conditions of the progress of the Ukrainian education system, requires the appearance a teacher of a new formation. This is most relevant in primary school. From this perspective, the formation of civic solidarity among future teachers of primary grades of the New Ukrainian School is gaining more and more relevance.

In the article the author uncovered the relevance of the researched topic, which is determined by the requirements of modernity, geopolitical, economic, social, civil and political aspects of the life of modern student youth. This publication describes the definitions of the concepts of "civic solidarity" and "civic competence" and clarifies the essence of the concept of "civic solidarity of future teachers of primary grades of New Ukrainian School". The works of scientists relevant to the researched topic were analysed. Scientific approaches to the study of civic activity of an individual and its components are considered.

The article analyzes the scientific approaches to the development of criteria, levels and indicators of the formation of civic solidarity. The criteria, indicators and levels of formation of civic solidarity among future teachers of primary grades of the New Ukrainian School have been determined. The main criteria are defined as intellectual-cognitive, emotional-value, reflexive-will and practical-activity. Levels of formation of civic solidarity: actively constructive (high), reflexive-positive (sufficient), situationally changeable (middle), negatively passive (low).

The relevance, significance and importance of research this problem in modern primary education in the conditions of the formation and development of the New Ukrainian School, have been proven.

Key words: *criteria, indications and levels of formation of civic solidarity of future primary school teachers of the New Ukrainian School.*